VU Research Portal

Een wolf onder de wolven

Faria, Rita; Eski, Y.

published in

Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit
2018

DOI (link to publisher)

[10.5553/TCC/221195072018008003004](https://doi.org/10.5553/TCC/221195072018008003004)

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Article 25fa Dutch Copyright Act

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Faria, R., & Eski, Y. (2018). Een wolf onder de wolven: Ethiek en Ethische Commissies in criminologisch onderzoek naar 'the powerful'. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 8(3), 43-58.
<https://doi.org/10.5553/TCC/221195072018008003004>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Een wolf onder de wolven. Ethiek en Ethische Commissies in criminologisch onderzoek naar 'the powerful'

Rita Faria & Yarin Eski

Inleiding

Onderzoek naar criminaliteit en veiligheid brengt allerlei gevaren met zich mee voor onderzoekers. Vanwege de verborgen aard van criminaliteit en veiligheid, is continue ethische reflectie een vereiste (Cowburn et al., 2016). Als het gaat om het onderzoeken van de criminele 'powerful',¹ lijken ethische vragen in de criminologie echter moeilijker gesteld te worden, in het bijzonder in vergelijking met onderzoek naar bijvoorbeeld slachtoffers, kwetsbare groepen of delinquente jongeren. Vandaar dat onderzoek naar 'the powerful' specifieke ethische vragen oproept die voornamelijk gericht zijn op onderzoekers en hen te beschermen tegen inmenging van machtige actoren, tegen represailles aan het adres van de onderzoeker na het afleveren van een kritisch onderzoeksrapport of het (proberen) in (te) dammen van kritische kennis (Tromp, 2010). Een duidelijk voorbeeld van een dergelijke indamming is de eerste editie van *White-collar Crime* (Sutherland et al., 1983). Deze editie werd gecensureerd, omdat de uitgever niet wilde dat de onderzochte bedrijven identificeerbaar waren, omdat hij bang was voor juridische consequenties en (dus ook voor) het betalen van financiële compensaties aan die bedrijven (Geis & Goff, 1983). Beperking vindt ook plaats door censuur of het selectief (of niet) verlenen van subsidie aan kritisch onderzoek (Alvesalo-Kuusi & Whyte, 2017; Brusten, 1981; Bunt, 2015; Hope & Walters, 2008; Walters, 2003; Yeager, 2008). Dergelijke beperkingen van kritisch-criminologisch onderzoek en onderzoekers roepen allerlei complexe ethische vragen op.

In dit artikel bespreken wij aspecten van (kritisch) criminologisch onderzoek naar 'the powerful' in relatie tot onderzoeksethiek. We kijken kritisch naar onderzoeksethiek aan de hand van eigen ervaringen van een van de auteurs, die ethische goedkeuring zocht voor een biografische studie van een legale wapenhandelaar. Voor het onderzoek heeft de auteur ethische eisen en de eigen ethiek grondig (her)overwogen. Op basis van die reflectie willen wij inzichtelijk maken hoe onderzoekers ethisch beoordeeld kunnen worden en welke uitdagingen zij kunnen ervaren met ethische commissies (EC's). De reflectie dient ertoe om onder andere een beter inzicht te krijgen in de huidige (neoliberale) context van het (universitair) ethisch beleid. In dit artikel vragen we ons af of de huidige onderzoeksethiek wellicht als een controlemechanisme beschouwd kan worden *door en*

1 Met het Engelse begrip 'powerful' verwijzen we in dit artikel naar actoren die aan witteboorden-criminaliteit doen, staats- en/of bedrijfscriminaliteit, en hun machtspositie misbruiken (waaronder corruptie).

voor de ‘machtingen’; een ontwikkeling die een bedreiging zou kunnen vormen voor kritisch criminologisch onderzoek. Verschillende ethische kwesties worden besproken ten aanzien van de interactie tussen onderzoekers en actoren die een machtspositie bekleden, hetzij als onderzoeksonderwerp of als onderzoeksopdrachtgever.

Alvorens de biografie als casus te bespreken, gaan we bondig in op (het concept van) ethiek (Neale, 2013; Williams, 2006). Vervolgens bekijken we de ethiek in criminologisch onderzoek en hoe die in relatie staat tot participanten die een machtspositie bekleden (Alvesalo-Kuusi & Whyte, 2017; Israel & Gelsthorpe, 2017; Jupp, 2002; Levy, 2015). Ten tweede presenteren we onze reflectie op de biografie en de daaraan gerelateerde ethische dimensies, ingebed in de theorie. Vervolgens bespreken we een zeer specifiek machtsapparaat in wetenschappelijk onderzoek en haar werkwijzen: de EC's zelf. Criminologen dienen met deze actoren en aspecten zorgvuldig om te gaan. Sterker nog, in het huidige academische landschap zouden kritische criminologen zich ertegen moeten verzetten (Hedgecoe, 2014; Winlow & Hall, 2012), omdat:

- a kritische onderzoekers beperkt kunnen worden, en mogelijk als middel en product gaan fungeren van machtige EC's (Israel & Gelsthorpe, 2017; Winlow & Measham, 2017), terwijl zij terzelfdertijd steeds minder worden beschermd door de EC's (Knutsson, 2012);
- b EC's een uiting zijn van de ‘ethics creep’, een term van Haggerty (2004), doelend op de toenemende bureaucratisering van EC's en ethisch beleid, waarmee hij waarschuwt voor de bijbehorende, potentieel schadelijke effecten op het uitvoeren van innovatief en origineel onderzoek;²
- c EC's een (hoofd)rol (lijken te) spelen in een kennisgestuurde maatschappij waarin een neoliberale wetenschap en een academisch kapitalisme opgeheemd worden; in die context hebben kennisinstellingen de neiging om zelf ethische grenzen te overschrijden en slechts oppervlakkige inzichten te produceren (Beyens & Van Swaaningen, 2015; Gutwirth & Christiaens, 2015; Van Buggenhout & Christiaens, 2016; Vaughan, 1999).

Deze drie dimensies zijn met elkaar verbonden en worden in deze bijdrage verkend en ingebed in een kritisch-criminologische theorie. Als belangrijkste argument in deze bijdrage wordt gesteld dat criminologen beperkt worden in het onderzoeken van gevoelige onderwerpen (zoals staats- en/of bedrijfscriminaliteit of afwijkend gedrag gepleegd door personen en/of organisaties met een machtspositie) en in het kritisch analyseren van deze actoren en hun praktijken. Die begrenzing is moeilijk tegen te gaan wanneer EC's niet langer het onderzoek en de onderzoekers ondersteunen, maar veeleer (de verzekeringstechnische en aansprakelijkheidsbelangen van) de universiteiten. Vooral in criminologisch onderzoek kunnen EC's in hun huidige bestaan geen garanties bieden voor het produceren van kritische kennis. Zij lijken eerder oog te

2 ‘[T]he new formal system for regulating the ethical conduct of scholarly research is experiencing a form of “ethics creep.” This is characterized by a dual process whereby the regulatory system is expanding outward to incorporate a host of new activities and institutions, while at the same time intensifying the regulation of activities deemed to fall within its ambit’ (Haggerty, 2004: 391).

hebben voor degenen die de machtigen beschermen, terwijl ten aanzien van die mensen en organisaties met macht juist kritisch criminologisch onderzoek nodig is (Tombs & Whyte, 2003).

Welke onderzoeksethiek of wiens onderzoeksethiek?

Omdat (het besturen van) onderzoeksethiek vaker lijkt te functioneren als controle door en voor de (academische) 'powerful', is het relevant eerst te bespreken wat ethiek is, door simpele vragen te stellen die moeilijk of niet te beantwoorden zijn: wat is 'ethiek' en wat is 'ethisch'? Dergelijke vragen worden reeds gesteld sinds Griekse filosofen de basisprincipes van moraliteit probeerden te bepalen (Kagan, 1992). Na het werk van Kant, en in het bijzonder sinds het einde van de twintigste eeuw, is de normatieve ethiek veranderd. Met name de uitleg die gegeven wordt aan ethiek is in de loop der tijd veranderd, namelijk een ontwikkeling van utilitarisme tot intuïtionisme, tot deugdeethiek, tot een empirische wending. Die empirische wending dwingt onderzoekers *'to incorporate empirical findings into the methodology of examining normative ethical theories'* (Driver, 2013: 18).

Door die honger naar de (toegepaste) empirie, is in de jaren 1960 en 1970 de toegepaste ethiek ontstaan. Het is een type ethiek dat zich voornamelijk richt op specifieke gebieden van menselijk handelen en de daarbij horende morele uitdagingen, praktijken en beleid in het dagelijks leven, de eigenheid van het professionele domein, technologie en in beleid (Petersen & Ryberg, 2016). Terwijl normatieve ethiek (bijna volledig) theoretisch is ten aanzien van onderwerpen zoals deugd en gerechtigheid, is toegepaste ethiek in het bijzonder gericht op praktisch normatieve complexiteiten, zoals bedrijfsethiek (bijv. winstbejag versus 'due diligence'), computerethiek (bijv. kunstmatige intelligentie), dierenethiek (bijv. religieuze opoffering), milieuethiek (bijv. het broeikaseffect) en ethiek van menselijke verbeteringstechnologieën (bijv. designer baby's) (Petersen & Ryber, 2016). Toegepaste ethiek houdt dus nauw verband met de beroepsethiek die verschillende soorten beroepsactiviteiten omvat, maar ook normatieve kaderregelingen, professionele klantrelaties en de professionele rol van organisaties in de samenleving. Daarbij ligt de focus op professionele waarden en hun relatie met de publieke moraal (Chadwick, 1998). Een onderdeel van beroepsethiek is onderzoeksethiek (Petersen & Ryberg, 2016).

Onderzoeksethiek, en in deze bijdrage: *criminologische* onderzoeksethiek, is dus *toegepaste* ethiek; zij is van toepassing op het onderzoeksveld, en dus op de onderzoeker en de onderzochte(n) (Guillemin & Gillam, 2004). Onderzoeksethiek staat in het teken van het algemene principe 'geen kwaad doen', wat onder meer een geïnformeerde toestemming, anonimiteit, privacy en vertrouwelijkheid vereist (Noaks & Wincup, 2004). Tegelijkertijd lijkt de literatuur over methodologie vooral diepgaande ethische overwegingen bij het onderzoeken van kwetsbare bevolkingsgroepen te benadrukken, zoals vaak het geval is in criminologische studies naar slachtoffers van misdrijven, uitgesloten groepen, jongeren en gevangenen (Anderson & Corneli, 2018; Israël, 2016; Spencer, 2016; Walter, 2016). Met name de kwalitatieve (criminologische) onderzoeksethiek is goed ontwikkeld,

omdat kwalitatief onderzoek veelal interacties met mensen omvat en gevoeligheden bestudeert, en kan leiden tot schadelijke en gevaarlijke situaties (Miller et al., 2012; Zaitch, 2002).

Tegenwoordig, en gezien het hoge toepasbaarheidsgehalte van beroepsethiek, lijkt (criminologische) onderzoeksethiek meer te gaan om de (machtspositie van) ethische commissies en de centrale rol die zij spelen in het bepalen van ethische besluitvorming. De activiteiten van EC's en hun richtlijnen lijken eerder een academische kapitalistische agenda te volgen, die onderzoekers bijgevolg ook (moeten) volgen. Ze fungeren dus niet zozeer als ondersteuning bij het nemen van ethische besluiten door de onderzoeker (Van den Hoonaard, 2011; Hammersly, 2009; Sikes & Piper, 2010). Mede hierdoor lijkt het erop dat EC's deel uitmaken van het huidige *'cultural milieu of universities [...] referred to as "academic capitalism"'*, en daarmee (ongewild) een rol spelen in een *'commercialisation process whose reductionistic materialism is increasingly impairing the ability of science and law to reflect more realistic models of reality that value interdependent relationships, an essential spiritual principal'* (Mendoza, 2007: 35). Indien er een ethiek van (academisch kapitalistisch) gemak zou bestaan, zou dit problematisch zijn voor kwalitatief criminologisch onderzoek naar de machten of 'the powerful'.

Steeds vaker en in steeds meer landen (Anderson & Corneli, 2018) is het zo dat formele onderzoeksethiek wordt bepaald en vastgesteld door middel van een ethische toetsing door EC's. In dergelijke procedures dienen formulieren te worden goedgekeurd door een EC, bij voorkeur in samenspraak met de onderzoeker. Om te begrijpen welke rol EC's binnen universiteiten spelen, is het van cruciaal belang om erachter te komen hoe EC's functioneren. Zo kunnen EC's worden gezien als een industrie die 35 miljoen dollar per jaar kost en ethiek (beleid) gebruikt om ethische toetsen te doen zonder een empirische basis (Van den Hoonaard, 2011). Hoewel onderzoeksethiek het publiek gerust moet stellen dat onderzoek op een ethische manier wordt uitgevoerd, blijkt het eerder te gaan om de institutionele (en daarmee juridische en financiële) aansprakelijkheid van universiteiten, of, zoals Graham beweert: onderzoeksethiek gaat om *'regulat[ing] the legal implications of non-compliance'* (2011: 99). Er wordt tevens beweerd dat onderzoekers hun aanpak gedwongen lijken aan te passen om aan de eisen van de EC's te voldoen, waardoor ze mogelijk de kritische essentie van hun onderzoek dreigen te verliezen (ibid.). Daarnaast zwakken onderzoekers kritische aspecten van onderzoek af om toch maar ethische goedkeuring te krijgen (Armstrong et al., 2014). Het gaat dus niet meer om de ethiek zelf, maar eerder om het formalisme rondom het verkrijgen van ethische goedkeuring. Een onderzoeker moet laten zien hoe hij/zij aansprakelijkheid (voor zichzelf en dus voor de universiteit) zal vermijden. Het gaat niet meer om het aantonen van het willen doen van diepgaand, gedetailleerd en ethisch onderzoek. Aansprakelijkheidsvermijding past in een *'Zeitgeist, [in which] accountability and avoidance of litigation, creat[es] "an intellectual paranoia that overrides common sense"'* (ibid. 35). De effecten van aansprakelijkheidgedreven onderzoeksethiek (commissies) kunnen daarom zeer schadelijk zijn voor kritisch onderzoek, in het bijzonder onderzoek naar moeilijk bereikbare doelgroepen. De *'costs, risks and irrationalities'* die door EC's worden opgelegd (Monaghan, O'Dwyer & Gabe, 2013: 77) veroorzaken moeilijkheden, terwijl onderzoekers

geen bescherming meer genieten van de universiteit als zij zich niet houden aan de door EC's opgestelde ethische voorwaarden. Het gevolg is dat '*ethical governance acts as a risk management strategy or insurance policy to avoid extensive and damaging court cases*' (Graham, 2011: 99). Van den Hoonaard maakt zich zorgen om zulk ethisch beleid (2011: 256-257):

'[we] are witnessing the collapse of fieldwork and participant-observation research in such fields as anthropology and sociology. [...] The ethics-review process also forces research into smaller conceptual sizes which does injustice to the holistic concept of research plans. We have also learned that the concepts of ethics that prevail in RECs are at variance with normal notions of ethics in social research. The final outcome is that the observed natural, social world is being manipulated by having to fictitiously spell out to research participants every step of the research process, despite the fact that the researchers themselves might not be aware of all these steps. This direction leads to one conclusion: the ethics-review process has homogenized social research and pauperized the social sciences.'

Wat betreft ethiek in kwalitatief criminologisch onderzoek naar 'the powerful', geldt Van Hoonaard's waarneming nog sterker. Zou het kunnen dat EC's het denken over ethiek inruilen voor een aansprakelijkheidsdenken? Beperken deze EC's daarmee kritisch (criminologisch) onderzoek, terwijl zij juist fundamentele discussies en ethische reflectie in gang horen te zetten? In dat verband kan onderzoek naar actoren in machtsposities specifieke zorgen oproepen. Immers, de onderzochte 'powerful' is, in tegenstelling tot kwetsbare bevolkingsgroepen, dé sociale groep die de middelen bezit om gerechtelijke procedures te starten tegen kritisch-criminologisch onderzoek, met name wanneer de onderzoeksbevindingen hen enigerlei schade kunnen berokkenen. Behouden EC's dan wel ethische autonomie ten opzichte van die machtige organisaties, die kritische onderzoeksresultaten zouden (willen) bestrijden? Of kijken EC's liever de andere kant op en garanderen zij geen onafhankelijke onderzoeksethiek meer en dwingen zij onderzoekers op omzichtige wijze extra (en praktisch onmogelijke) maatregelen te nemen? Deze en andere (zorgelijke) vragen en observaties verdienen volgens ons nadere reflectie.

(Kwalitatief) criminologisch onderzoek naar 'the powerful'

Kwalitatief criminologisch onderzoek behelst het omgaan met specifieke ethische vraagstukken vanwege de nabijheid van de respondenten en vanwege het onderzoeken van gevoelige kwesties (deviantie, misdaad, slachtofferschap). Toch spreekt de literatuur nauwelijks over kwalitatieve onderzoeksethiek ten aanzien van 'the powerful'. Misschien omdat criminologisch kwalitatief onderzoek vaker onderzoek naar maatschappelijk uitgesloten groepen omvat (bijv. drugsgebruikers, benedeleden of gevangenen). Dergelijke hiaten in de literatuur kunnen ook voortvloeien uit het idee dat het produceren van criminologisch onderzoek naar

de machtigen, vanuit een kwalitatief oogpunt, andere obstakels kent dan onderzoek naar buitengesloten groepen. Die obstakels tonen een machtsonevenwicht aan in 'researching up' en ontsluiten ongelijke verhoudingen tussen de onderzoeker en de onderzochte machtigen (Birkett, 2014; Dodge & Geis, 2006). Dit is met name het geval wanneer criminologen staats- en/of bedrijfscriminaliteit onderzoeken. Met andere woorden: *'[R]esearch that stands outside of dominant research agenda, challenges power, or merely provides support for dissenting voices can create difficulties for social scientists'* (Alvesalo-Kuusi & Whyte, 2017: 2).

Het komt voor dat onderzoeksagenda's beïnvloed worden door 'the powerful'. Ook het proces van het verkrijgen van toegang tot deze machtige actoren wordt vaak bemoeilijkt (Alvesalo-Kuusi & Whyte, 2018; Levy, 2015). Er zijn ook voorbeelden van embargo's op publicaties of censuur van onderzoeksresultaten vanwege politieke of ideologische redenen (Walters, 2008; Xu, 2016; Yeager, 2008). Daarnaast kan er sprake zijn van bedreigingen, van smaad en van het in diskrediet brengen van onderzoeksresultaten (Alvesalo-Kuusi & Whyte, 2017; Tromp, 2010) en van bezorgdheid van uitgevers over mogelijke juridische acties door de onderzochte populatie (Dodge & Geis, 2006).

Recent onderzoek toont aan dat inmenging door onderzoeksopdrachtgevers kan leiden tot een normalisering van onrechtmatig en schadelijk gedrag gepleegd door onderzoeksopdrachtgevers. Het leidt tevens tot (verdere) stigmatisering van kwetsbare bevolkingsgroepen, tot een vermindering of zelfs stopzetting van onderzoek naar gevoelige onderwerpen, tot een beperking van kwalitatief onderzoek en van kritische studies naar 'the powerful'. De obsessieve aandacht die wordt gegeven aan het verkrijgen van overheidsgeld ten gunste van winstgevend en impactvolle wetenschap kan kritisch onderzoek naar maatschappelijk schadelijke praktijken (bijv. bedrijfs- en staatscriminaliteit) belemmeren. EC's en ethisch beleid lijken bovendien dergelijke inmenging niet te (kunnen) weren en lijken juist onethisch academisch gedrag, zoals plagiaat of datamanipulatie en -vervalsing, te stimuleren (Faria, 2018). De 'ethics creep' die schuilgaat achter ethische codes en commissies, en die dus schadelijk is, bevordert tevens ongewenste gevolgen zoals bureaucratie en het cynisme onder academici (Haggerty, 2004; Winlow & Hall, 2012).

Kwalitatief criminologisch onderzoek naar de machtigen zou het beste uitgevoerd kunnen worden door middel van 'covert research' (zie Calvey, 2008). Dit is echter minder aantrekkelijk (Van den Hoonaard, 2011), omdat het mogelijk risico's met zich meebrengt (Denzin, 1968) die door EC's kunnen worden beschouwd als hoogaansprakelijkheidsrisico's, wat vervolgens leidt tot afkeuring van de aangevraagde ethische goedkeuring voor covert research. Van de Bunt (2015) en Van Swaaningen (2006) waarschuwen voor dergelijke perverse effecten van ethisch beleid op het kunnen doen van onafhankelijk criminologisch onderzoek. De ethische richtlijnen of de ethische comités lijken de vrijheid van wetenschappers niet te beschermen tegen inmenging door opdrachtgevers. Hier moeten vragen bij worden geplaatst. Wat is de werkelijke rationale en bruikbaarheid van de huidige ethische codes en de EC's zelf? Kortom, wat is nog de rol van EC's als zij onderzoekers niet kunnen beschermen tegen de machtigen en onethisch onderzoek(sgedrag) stimuleren?

Als criminologen beperkt worden in hun mogelijkheden om 'the powerful' te bestuderen, kan men zich ook afvragen in welke mate aansturing van (criminologisch) onderzoek door EC's een *controlemiddel* is van de universiteit als een powerful actor (Israël & Gelsthorpe, 2017). Het aanvraagformulier en de ethische toetsing door EC's zijn dan verkapt controlemechanismen om kritische projecten in toom te houden of te weren, en vooral die projecten 'ethisch' goed te keuren die geld opleveren en weinig tot geen risico op aansprakelijkheid inhouden. Dan heeft het ethisch keuren van onderzoek niet zozeer meer met ethiek te maken, maar met het voorkomen van de productie van '*deviant knowledge [...] which is critical of contemporary forms of governance and challenges the existing social order*' (Walters, 2007: 232). Bovendien lijken er weinig tot geen richtlijnen te bestaan omtrent hoe men kan voorkomen dat de 'powerful' zich onrechtmatig mengen in onderzoek. In zo'n situatie kunnen onderzoekers een verhoogde druk ervaren, aangezien de machtigen 'resultaten' kunnen kiezen die voor hen en hun belangen goed uitkomen, en dat alles in ruil voor onderzoeksfinanciering.

Kwalitatief criminologisch veldwerk naar de machtige actoren in onze samenleving is belangrijk en vereist een bepaalde mate van (academische) vrijheid. Het is die vrijheid die in gevaar komt wanneer wetenschappers die de onderzoeksethiek zouden moeten beschermen en promoten, de EC's, zelf fungeren als '*authoritative regimes, top-down from one party rule [...] that shape academics' careers. [...] Institutionalizing ritualistic, collective enactments of moral high-mindedness as a response to the risk of public embarrassments of whatever sort has become routine*' (Katz, 2013: 1138). Katz waarschuwde al dat sociale wetenschappers het (perverse) beleid en de uitvoering van onderzoeksethiek van de universiteit moeten accepteren, als ze zich willen vestigen en een loopbaan willen uitbouwen. Vooral jonge onderzoekers dienen te voldoen aan de eisen van de '[EC's] [that] have become [themselves! – authors] barriers to ethical research', wat op zichzelf immoreel is (Nicholl, 2000: 1217). De context waarin EC's zelf onethisch worden (Haggerty, 2004), vraagt om sociale wetenschappers die tegen de ethische beoordeling ingaan (Schrag, 2011) en de juistheid van de beoordeling betwisten en/of naar alternatieven zoeken. Sterker nog, de EC als criminologisch fenomeen zelf zou dan moeten worden bestudeerd.

Met inachtneming van het voorgaande, gaan we in de volgende paragraaf in op het doen van kwalitatief criminologisch veldwerk naar 'the powerful', in dit geval een legale wapenhandelaar. We verkennen de interactie tussen onze eigen, inherente onderzoeksethiek – 'dit voelt (niet) juist' – en de actuariële onderzoeksethiek (van de universiteit) – 'dit levert te veel aansprakelijkheidsrisico op'. Het is een zelfreflectie die waardevol kan zijn voor verder onderzoek naar onderzoeksethiek in de criminologie en de sociale wetenschappen.

(Te) beschermend zijn? Een ethische reflectie op macht en ethiek in een biografische studie van een legale wapenhandelaar

De biografische studie gaat over een individu met werk- en levenservaring in de wapenhandel en biedt een verdiepend inzicht in een nogal gesloten (en beladen)

industrie. Hoewel het verhaal van de deelnemer zorgt voor een uniek perspectief op deze controversiële industrie, bleek het unieke vooral te liggen in de moeite om ethische goedkeuring te verkrijgen. In deze paragraaf beschrijven we de verschillende stappen, zowel voor, tijdens als na de indiening van het ethiekformulier,³ die door de onderzoeker met het oog op een positief ethisch advies moesten worden doorlopen. De bezorgdheden van de EC gingen met name over: de professionele achtergrond en geloofwaardigheid van de onderzoeker; anonimiteit; het delen en opslaan van geheime en belastende informatie; de betrouwbaarheid van informatie; en het publiceren van het biografische onderzoek.

Voordat het aanvraagformulier werd ingediend

[‘The REC] acknowledges that this is an excellent application and the topic is very worthy. This application was presented at the [highest institutional committee for research, scholarship and knowledge exchange]. The committee considered the potential for [the institution] to be associated to sensitive or controversial findings – but stated that the research was obviously well justified and the [institution] should not get in the way of the research.’

Bovenstaand citaat was de laatste reactie van de EC, waarbij ethische goedkeuring werd gegeven. Dit was een jaar nadat de eerste stappen waren ondernomen in het proces om ethische goedkeuring te krijgen voor het project. Er werd geanticipeerd dat het schrijven van een biografie van een wapenhandelaar allerlei haken en ogen met zich zou gaan meebrengen, en dus benaderde de onderzoeker proactief twee leden van de EC op vrijdag 15 mei 2015, alvorens te beginnen aan het ethische toetsformulier door de EC:

‘This morning I have been told I could write a socio-criminological biography of a XXXX-certified small arms and light weapons (SALW) trader. As you may understand, because of its novelty, this is an amazing opportunity to take, however, it demands thorough ethical consideration. I would like to discuss specifics (my experiences as ethnographer, safeguards for the participant, etc.) with you before I will commence the ethics procedure, if this is possible for you.’

Dezelfde dag nog antwoordde een van de EC-leden die het een geweldig (maar uitdagend) project vond. De onderzoeker had het bij het juiste eind met de proactieve benadering. De onderzoeker en het EC-lid hadden in juni 2015 afgesproken, waarna gesuggereerd werd dat de onderzoeker een EC-vergadering diende bij te wonen om zijn positie en de onderzoekswaarborgen te bespreken. Ook werd gesuggereerd om alvast een reflectiedocument en het methodologisch hoofdstuk van zijn eerder geschreven proefschrift in te sturen, opdat de EC zich al kon inle-

3 Al voordat het formulier voor de ethische toets was ingediend, werd het beoordeeld middels een bezoek aan een EC-vergadering waar de onderzoeker zich moest verdedigen.

zen en een beeld kon gaan vormen van de methodologische ervaring van de onderzoeker.

Tijdens de aanvraagprocedure werden steeds meer leden van de EC in e-mailcommunicatie over de biografie en de ethische goedkeuringsprocedure in de cc gezet. Nadat de onderzoeker collega's had gevraagd of het gebruikelijk is als aanvrager naar een EC-vergadering te gaan, bleek het kennelijk de eerste keer te zijn dat een onderzoeker persoonlijk werd uitgenodigd (of moest komen) naar zo'n vergadering. De onderzoeker zorgde ervoor dat een substantieel deel van het formulier was geschreven en met de EC werd gedeeld om te garanderen dat er tijdens de vergadering inderdaad iets kon worden besproken. Het formulier was zeer uitgebreid, in het bijzonder het gedeelte dat ging over relevante ervaring en kwalificaties. De onderzoeker gaf aan wat zijn eerdere ervaring was met het werken in justitiële en defensiesectoren. Daarvoor werden verschillende bewijzen en 'credentials' gepresenteerd om de EC-leden gerust te stellen en om te bewijzen dat de onderzoeker inderdaad in staat was om te gaan met zeer gevoelige informatie, een internationale 'security clearance' bezat en met (veiligheids)protocollen binnen (internationale) organisaties heeft gewerkt.

Anonimiteit

De EC vroeg de onderzoeker naar verschillende aspecten betreffende het schrijven van de biografie. Hoewel de onderzoeker was *'commended [for] the research as a potentially interesting and productive project'* door de EC, voelde het alsof hij bij een politieverhoor zat, met soms weinig relevante vragen die toch beantwoord moesten worden. Anonimiteit was een groot probleem volgens de EC en ondanks het feit dat erop gewezen werd dat de participant *'[wants] to be involved as he wants to have the biography written'*, werd de onderzoeker gevraagd *'to decide whether [she/he] thought that the anonymity of the subject was going to be [a] better way to approach the biography or not'*. De EC gaf daarmee aan dat er misschien een andere onderzoeksmethode zou kunnen worden overwogen om de wapenhandel te onderzoeken, maar welke methode dit zou kunnen zijn, werd niet gesuggereerd. De onderzoeker moest uitleggen dat de biografie juist over de rijke ervaring van de participant gaat, maar niet zozeer over details in zijn verhaal, zoals tijden, locaties, specifieke mensen of een wapenmerk. Toch zou de EC er alleen mee instemmen als *'the subject [the participant] would give consent on the definitive last draft of the book before anything is shared. Because only he would know if anyone is identifiable'*.

Het delen en opslaan van geheime en incriminerende informatie

Naast vragen over de details, anonimiteit en dus de identificeerbaarheid van de participant, had de EC nog meer bezorgdheden over hoe de onderzoeker zou omgaan met situaties waarin er werd gesproken door de participant over (zijn) mogelijke criminele activiteiten. Er werd geëist dat de participant ervan op de hoogte zou moeten zijn dat de onderzoeker criminele gedragingen moet melden. Door duidelijk te verklaren dat de participant eraan gewend is te worden gecontroleerd (door autoriteiten) en dat het onwaarschijnlijk is dat hij informatie over criminele activiteiten kenbaar zou maken, waren de EC-leden enigszins gerustge-

steld. Of er daadwerkelijk sprake was van criminele aansprakelijkheid, werd niet gevraagd. Kortom, dat zij *niet* over criminaliteit (willen) horen, telde voor hen meer dan of er criminaliteit gepleegd is door de participant, kortom: zie geen kwaad, hoor geen kwaad, spreek geen kwaad. Ondanks het feit dat daar tijdens de vergadering al uitgebreid over gesproken was, vroeg de EC alsnog om nadere toelichting over de verplichting om illegale activiteiten te melden, namelijk misdrijven jegens kinderen of kwetsbare volwassenen, het witwassen van geld en andere misdrijven die onder de terrorismewetgeving vallen. Dit leidde uiteindelijk tot de volgende verandering die de EC wilde in het formulier betreffende de meldplicht van de onderzoeker, wat de participant begreep (en de onderzoeker ook):

'I will treat all that is being discussed between the participant and myself confidentially, however, I am obliged to report any disclosures of threats to persons or ongoing damage to persons, and report all illegal activities relating to child protection offenses, the physical abuse of vulnerable adults, money laundering and other crimes covered by prevention of terrorism act. So, by agreeing to participate in this research and by giving his informed consent, he agrees to the fact he knows I will go to the authorities in case of any disclosure of the aforementioned categories of illegal activities he may be involved in. This should provide him guidance in what to disclose and what not.'

De EC verlangde ook duidelijkheid over hoe veilig de opnamen en transcripties waren opgeslagen. De onderzoeker gaf aan dat hij door zijn ruime onderzoekservaring en door zijn *security clearance* goed wist (en nog steeds weet) met dergelijke vertrouwelijke informatie zorgvuldig om te gaan. De EC merkte toen echter op dat de participant '*may have information interesting to governments*', en dat zij zich zorgen maakten of er '*a risk [was] that there may be a danger to either party from these sources*', en of de onderzoeker dat risico had overwogen. Eén van de leden vroeg, zonder '*coming off as too James Bondish*', hoe veilig opgeslagen de gegevens daadwerkelijk zijn. Het lid vroeg tevens of de overheid toegang tot de informatie kon krijgen als het voor hen van belang zou zijn. Daarmee wilde hij weten of inlichtingendiensten toegang hadden tot de beveiligde gegevens zonder door zeer geavanceerde *firewalls* te hoeven gaan om die informatie binnen te halen. Hiervoor moest de onderzoeker uitleggen hoe de gegevens precies digitaal zouden worden opgeslagen en '*how this abides by the [institutional] policy on data protection*'. Bovendien moest worden gegarandeerd dat de onderzoeker de informatie alleen op mocht slaan '*on a[n institutional] portal rather than on your computer as this is a potential data protection issue*'.

Betrouwbaarheid

Naast bezorgdheid over de belastende informatie die de deelnemer kon verstrekken en over de mate van (on)toegankelijkheid van de verzamelde gegevens, werd tegelijkertijd de betrouwbaarheid van de verstrekte informatie aan de orde gesteld. De EC vroeg zich af in welke mate het verhaal van één persoon volstaat om een fenomeen te begrijpen. De biografie als methode moest worden uitgelegd aan een lid met een achtergrond in de bètawetenschappen, wat lastig was om te

doen, aangezien sociaalwetenschappelijke onderzoeksmethoden – waarvan de biografie één is (Van Gemert, 2011) – over het algemeen niet bekend zijn bij wetenschappers in de *hard sciences*, en vice versa. De onderzoeker hoefde alleen maar te verklaren dat '[t]he nature of a biographical study would suggest this matter could not be resolved', wat vervolgens wél door de EC werd geaccepteerd. Om te garanderen dat de participant echt (een wapenhandelaar) is, stelde de onderzoeker voor om de licenties van de wapenhandelaar te delen met de EC. De EC in reactie zei: '[t]he Chair would seek some advice on this for the reason that this is as a first case scenario.' Dat gebeurde vervolgens niet.

Publiceren

De EC maakte zich ook zorgen over '*unintended risks and [they] asked the [researcher] to identify what these are*', bijvoorbeeld of '*the [participant] takes the final output personally or is concerned that the researcher may disclose information to others*'. De onderzoeker benadrukte dat niet zozeer die risico's een rol spelen, maar dat er wel een mogelijk risico bestaat in de schrijffase, namelijk, dat de deelnemer zich zou kunnen terugtrekken; de EC werd gegarandeerd dat er gedurende het hele proces waarborgen zouden zijn, opdat terugtrekking niet zou gebeuren, hoewel terugtrekking ethisch gezien wel mogelijk zou moeten zijn. De EC stelde vervolgens voor dat een contract tussen de onderzoeker en de participant vanaf het begin van het project zou zorgen voor '*safety for the researcher and for [the institution]*'. Er diende een boekcontract te komen waarvoor de onderzoeker nog geen uitgever had benaderd. Wel verzekerde de onderzoeker dat er na goedkeuring van het formulier contact zou worden gezocht met een uitgever. Dat riep vervolgens vragen op rondom financiering, de aansprakelijkheid van de uitgever, de mogelijkheid tot wijzigingen aan te brengen na de definitieve versie van het boek en of de participant een vergoeding verwachtte. Het leidde ertoe dat de EC de contractvoorwaarden tussen de onderzoeker en een potentiële uitgever al aan het invullen was. Na de aanpassing en het opnieuw insturen van het formulier, werd het volgende nog toegevoegd: '*Can you please append the contract between the researcher and the applicant – [the EC] suggests you seek some legal advice regarding contract and also with regards to publication*'. Ook moest de onderzoeker '*any commercial issues of intellectual property and financial gain of the biography as a book*' in overweging nemen. De onderzoeker nam de suggestie over:

'With a biography, commercial issues of intellectual property and financial gain of the biography as a book can rise. For example, the participant would like to share in the royalties that could be gained from the book. In the updated participant information sheet, it is clearly stated how these and other relevant issues relating to IP and financial gain will be dealt with.'

Reflectie: controle op controverse

De controlemechanismen die moesten worden ingebouwd in het biografieproject waren rigoureus. De EC wilde de absolute zekerheid dat eventuele aansprakelijkheid van de universiteit werd gewist, al voordat de ethische aanvraag zelfs kon worden ingediend. Zorgwekkend is met name hoeveel aandacht er door de EC

werd geschonken aan de beveiliging van de gegevens en of deze door de overheid, in het bijzonder de geheime dienst gehackt zou kunnen worden. Net zo problematisch is de ingrijpende bemoeienis en het bijna dwingen tot een boekcontract. Tot slot werd *'warmly suggested'* dat de onderzoeker *'[would] benefit from accessing a support network whilst undertaking the research'*, waarop hij antwoordde dat dat zou gebeuren *'as soon as I will retrieve unconditional approval of [de EC]'*. Uiteindelijk werd de aanvraag goedgekeurd op maandag 25 januari 2016, meer dan acht maanden nadat de eerste stappen waren gezet. Gedurende al die tijd riskeerde de onderzoeker dat de participant zich zou terugtrekken en moest hij ervoor zorgen dat de participant betrokken zou blijven in het project. Indien de participant minder begripvol zou zijn geweest, was de biografie gestopt. Wanneer participanten – met unieke verhalen die zeer rijke data opleveren over controversiële kwesties – begripvol moeten zijn ten aanzien van EC's die controversieel onderzoek liever niet (of op zijn minst onder strenge controle) zien plaatsvinden, moeten we ons afvragen in welke mate EC's zelf onethisch zijn geworden.

Conclusie: een heroverweging van ethiek en EC's in criminologisch onderzoek naar de powerful

'Failure to obtain full, unconditional ethical approval from [the EC] may invalidate any insurance cover provided through XXXX.'

Het bovenstaande is een citaat uit een antwoord op een ingediend verzoek voor ethische toetsing. De EC kon geen ethische goedkeuring geven, tenzij de nodige aanpassingen werden gemaakt. Wat van belang is, is of de onderzoeker nog wel door de verzekering van de universiteit werd gedekt of niet. En dat is waar het uiteindelijk om gaat: aansprakelijkheid. Het centrale argument in dit artikel is dat EC's en ethische codes van universiteiten en onderzoeksinstellingen kunnen worden beïnvloed door neoliberale, actuariële regimes over aansprakelijkheid en risico's. Ze kunnen zich niet goed beschermen tegen inmenging door opdrachtgevers en lijken zich niet zozeer met ethiek bezig te houden, maar (slechts nog) met de aansprakelijkheidsrisico's voor de universiteit die uit kwalitatief en innovatief onderzoek kunnen voortspruiten. Het ziet ernaar uit dat ethiek, zoals die momenteel wordt toegepast en gecontroleerd door EC's, de macht-asymmetrie tussen onderzoeker en *the powerful* in stand houdt. Het is daarmee verworpen tot een middel voor universiteitsbesturen die allergisch zijn voor risicovol onderzoek, waardoor kritische onderzoekers hun werk niet langer (adequaat) kunnen doen vanwege aansprakelijkheidsangst.

Durkheim verklaarde al: de ethiek van de een is misschien niet de ethiek van de ander. Hij benadrukte hiermee de relativiteit van moraliteit en dus indirect ook van onderzoeksethiek, toen hij schreef dat *'morals vary according to the agents who practice them'* en *'morals of the slave are not those of the master'* (2003: 3-4). De onderzoeker is in dit geval de slaaf die wordt onderworpen aan de EC als meester. Zodoende, op basis van de reflectie op de casus van het biografisch onderzoek naar een wapenhandelaar, en met Durkheims kijk op ethiek in het achterhoofd,

kan worden geconcludeerd dat de onderzoeksethiek van de EC sterk actueel en neoliberaal is, en daarmee anders dan die van de auteurs van dit artikel (en waarschijnlijk ook van andere kritisch-criminologische onderzoekers). Het lijkt alsof, met name in kritisch en kwalitatief criminologisch onderzoek, EC's geen garanties (meer) kunnen geven aan onderzoekers dat zij kritische kennis kunnen verzamelen en ontwikkelen. In plaats daarvan lijken zij de criminele *powerful* te beschermen die juist door die kritische kennis 'in check' gehouden kunnen worden. Tegelijkertijd stimuleren EC's (onbedoeld) bepaalde attitudes en gedrag van onderzoekers, zoals cynisme en desinteresse in ethische reflectie en dilemma's, in plaats van ethische principes en innovatief onderzoek. Dit zijn perverse effecten van een neoliberale en gecommuniceerde academische bestuursmentaliteit die rondwaart in het beleid en in de uitvoering door EC's in Europese universiteiten. Het is zodoende zaak om de ethische rol van universiteiten te bediscussieren ten aanzien van: de zoektocht naar onderzoeksgeld, het vermijden van risico's en aansprakelijkheid, het belemmeren van origineel, mogelijk baanbrekend onderzoek en van kennisontwikkeling rondom 'the powerful'. Want hoe kan men ethisch onderzoek verrichten wanneer ethiek zelf een middel en product is van en voor (academische) machten? Vooral in criminologisch onderzoek lijken EC's het verzamelen en produceren van kritische kennis in de weg te zitten en beschermen zij juist diegenen die kritisch onderzocht zouden moeten worden. Hoewel die 'ethics creep' (Haggerty, 2004) onderzoekers dwingt tot schaapachtig gedrag, is het misschien tijd dat onderzoekers wolven worden die zich wel houden aan de ethische richtlijnen van de EC, maar toch ook hun eigen (diepere) ethiek beschermen tijdens hun onderzoeksactiviteiten. Daarom dienen criminologen het debat aan te gaan over de rol van kritisch en kwalitatief criminologisch onderzoek en moeten zij zich afvragen of de huidige ethische richtlijnen nog wel ethisch zijn (Tolich & Fitzgerald, 2006). Waar is het misgegaan met het ethische beoordelingsproces en hoe kunnen we dat herstellen? Een antwoord op deze en verwante vragen kunnen een begin van een 'criminologie van de ethiek' betekenen, ter bevordering van ethische criminologie.

Literatuur

- Alvesalo-Kuusi, A. & D. Whyte (2018), Researching the powerful: A call for the reconstruction of research ethics. *Sociological Research Online*, 23(1), 136-152.
- Anderson, E.E. & A. Corneli (2018), *100 questions (and answers) about research ethics*. Londen: Sage.
- Armstrong, R., Gelsthorpe, L. & B. Crewe (2014), From paper ethics to real-world research: supervising ethical reflexivity when taking risks in research with 'the risky'. In: K. Lumsden & A. Winter (eds.), *Reflexivity in Criminological Research*. Londen: Palgrave, 207-219.
- Beyens, K. & R. van Swaaningen (2015), Academische cultuur en wetenschappelijk wangedrag – en wat de relatie daartussen is. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 5(1), 3-21.

- Birkett, G. (2014), Politics, power and gender: reflections on researching female epolicy elites in criminal justice. In: K. Lumsden & A. Winter (eds.), *Reflexivity in Criminological Research*. Londen: Palgrave, 233-246.
- Brusten, M. (1981), Social control of criminology and criminologists. In: M. Brusten & P. Ponsaers (eds.), *State Control on information in the field of deviance and social control*. Leuven-Vienna-Wuppertal: European Group for the Study of Deviance and Social Control, 58-77.
- Buggenhout, M. van & J. Christiaens (2016), *Deviance in science: a criminological analysis*. Geraadpleegd op 12 december 2018 via <http://printeger.eu/documents-results>.
- Bunt, H. van de (2015), Ethische dilemma's bij criminologisch onderzoek. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 5(1), 55-69.
- Calvey, D. (2008), The art and politics of covert research: doing situated ethics in the field. *Sociology*, 42(5), 905-918.
- Chadwick, R. (1998), Professional Ethics. In: E. Craig (ed.), *Routledge encyclopedia of philosophy*. Londen: Routledge, 671-682.
- Dodge, M. & G. Geis (2006), Fieldwork with the elite: interviewing white-collar criminals. In: D. Hobbs & R. Wright (eds.), *The Sage handbook of fieldwork*. Londen: Sage, 79-92.
- Driver, J. (2016), Normative ethical theory in the twentieth century. In: M. Beaney (ed.), *The Oxford handbook of the history of analytic philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 1-22.
- Durkheim, E. (2003), *Professional ethics and civic morals*. Londen: Routledge.
- Faria, R. (2014), Science under pressure. Problematic behaviours and social harms. *Revista Crítica Penal y Poder*, 7, 64-84.
- Faria, R. (2015), Scientific Misconduct: How Organizational Culture plays its part. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 5(1), 38-54.
- Faria, R. (2018), *Research misconduct as white-collar crime: A criminological approach*. Londen: Palgrave.
- Geis, G. & C. Goff (1983), Introduction. In: E. Sutherland (ed.), *White Collar Crime. The uncut version*. New Haven: Yale University Press, ix-xxxiii.
- Graham, H. (2011), A marriage of (in)convenience? Navigating the research relationship between ethical regulators and criminologists researching 'vulnerable populations'. In: L. Bartels & K. Richards (eds.), *Qualitative criminology. Stories from the field*. New South Wales: Hawkins Press, 95-105.
- Guillemin, M. & L. Gillam (2004), Ethics, reflexivity, and 'ethically important moments' in research. *Qualitative inquiry*, 10(2), 261-280.
- Gutwirth, S. & J. Christiaens (2015), Reageren op problematisch wetenschappelijk gedrag voorbij de moralisering: een ander wetenschapsbeleid is mogelijk!. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 5(1), 70-91.
- Haggerty, K. (2004), Ethics creep: Governing social science research in the name of ethics. *Qualitative Sociology*, 27(4), 391-414.
- Hammersley, M. (2009), Against the ethicists: on the evils of ethical regulation. *International Journal of Social Research Methodology*, 12(3), 211-225.
- Hedgecoe, A. (2004), Critical bioethics: beyond the social science critique of applied ethics. *Bioethics*, 18(2), 120-143.
- Hedgecoe, A. (2014), A deviation from standard design? Clinical trials, research RECs, and the regulatory co-construction of organizational deviance. *Social Studies of Science*, 44(1), 59-81.
- Hoonard, W. van den (2011), *The seduction of ethics: Transforming the social sciences*. Toronto: University of Toronto Press.

- Hope, T. & R. Walters (2008), *Critical thinking about the uses of research*. Londen: Centre for Crime and Justice Studies.
- Israel, M. (2016), A history of coercive practices: the abuse of consent in research involving prisoners and prisons in the United States. In: M. Adorjan & R. Ricciardelli (eds.), *Engaging with ethics in international criminological research*. Londen: Routledge, 48-55.
- Israel, M. & L. Gelsthorpe (2017), Ethics in criminological research: a powerful force, or a force for the powerful? (p. 185-203). In: M. Cowburn, L. Gelsthorpe & A. Wahidin (eds.), *Research ethics in criminology. Dilemmas, issues and solutions*. Londen: Routledge.
- Jupp, V. (2002), *Methods of criminological research*. Londen: Routledge.
- Kagan, S. (1992), The structure of normative ethics. *Philosophical Perspectives*, 6, 223-242.
- Katz, J. (2013), Book review: *The seduction of ethics: Transforming the social sciences* door W. van den Hoonaard. *American Journal of Sociology*, 118(4), 1136-1138.
- Knutsson, J. (2012), Vulnerability of evaluators of problem-oriented policing projects. In: N. Tilley & G. Farrell (eds.), *The reasoning criminologist: Essays in honour of Ronald V. Clarke*. Londen: Routledge, 108-118.
- Levy, M. (2015), Qualitative research on elite frauds, ordinary frauds and 'organized crime'. In: M. Miller & H. Copes (eds.), *Handbook of qualitative criminology*. New York: Routledge, 215-235.
- Mendoza, P. (2007), Academic capitalism and doctoral student socialization: A case study. *The Journal of Higher Education*, 78(1), 71-96.
- Miller, T., Birch, M., Mauthner, M. & J. Jessop (2012), *Ethics in qualitative research*. Londen: Sage.
- Mirasola, C. (2018), Summary: The EU General Data Protection Regulation. Geraadpleegd op 4 oktober 2018 via www.lawfareblog.com/summary-eu-general-data-protection-regulation.
- Monaghan, L.F., O'Dwyer, M. & J. Gabe (2013), Seeking university Research Ethics Committee approval: The emotional vicissitudes of a 'rationalised' process. *International Journal of Social Research Methodology*, 16(1), 65-80.
- Neale, B. (2013), Adding time into the mix: Stakeholder ethics in qualitative longitudinal research. *Methodological Innovations Online*, 8(2), 6-20.
- Nicholl, J. (2000), The ethics of research RECs. *Bmj*, 320, 1217.
- Noaks, L. & E. Wincup (2004), *Criminological research understanding qualitative methods*. Londen: Sage.
- Petersen, T. & J. Ryberg (2013), *Applied ethics*. Oxford: Oxford University Press.
- Schrag, Z. (2011), The case against ethics review in the social sciences. *Research Ethics*, 7(4), 120-131.
- Sikes, P. & H. Piper (2010), Ethical research, academic freedom and the role of ethics committees and review procedures in educational research. *International Journal of Research & Method in Education*, 33(3), 205-213.
- Spencer, D. (2016), Ethics as witnessing. 'Science', research ethics and victimization. In: M. Adorjan & R. Ricciardelli (eds.), *Engaging with ethics in international criminological research*. Londen: Routledge, 75-83.
- Sutherland, E.H., Geis, G. & C. Goff (1983), *White collar crime: The uncut version*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Tolich, M. & M.H. Fitzgerald (2006), If RECs were designed for ethnography. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics*, 1(2), 71-78.
- Tombs, S. & D. Whyte (2003), Unmasking the crimes of the powerful. *Critical Criminology*, 11(3), 217-236.

- Tromp, H. (2010), Strengthening awareness about researchers who are bringing unwelcome news. In: R. Veld (ed.), *Knowledge democracy. Consequences for science, politics and media*. Londen: Springer, 215-225.
- Vaughan, D. (1999), The role of the organization in the production of techno-scientific knowledge. *Social Studies of Science*, 29(6), 913-943.
- Walter, M. (2016), Indigenous people, research and ethics. In: M. Adorjan & R. Ricciardelli (eds.), *Engaging with ethics in international criminological research*. Londen. Routledge, 87-105.
- Walters, R. (2003), *Deviant knowledge. Criminology, politics and policy*. Cullompton: Willan.
- Walters, R. (2007), Embedded criminology and knowledges of resistance. In A. Brannigan & G. Pavlich (eds.), *Governance and regulation in social life: Essays in honour of WG Carson*. Abingdon: Routledge-Cavendish, 221-232.
- Walters, R. (2009), Government manipulation of criminological knowledge and policies of deceit. In: T. Hope & R. Walters (eds.), *Critical thinking about the uses of research*. Londen: Centre for Crime and Justice Studies, 45-59.
- Williams, C. (2006), Engaging freedom: toward an ethics of crime and deviance. In: B. Arrigo & C. Williams (eds.), *Philosophy, crime and criminology*. Chicago: University of Illinois Press, 167-196.
- Winlow, S. & S. Hall (2012), What is an 'REC'? Academic governance in an epoch of belief and incredulity. *British Journal of Criminology*, 52(2), 400-416.
- Winlow, S. & F. Measham (2017), Doing the right thing: some notes on the control of research in British criminology. In: M. Cowburn, L. Gelsthorpe & A. Wahidin (eds.), *Research ethics in criminology. Dilemmas, issues and solutions*. Londen: Routledge, 204-219.
- Yeager, P. (2008), Science, values and politics: an insider's reflections on corporate crime research. *Crime, Law and Social Change*, 51, 5-30.